

برنامه درسی آموزش بزرگسالان

طراحی فرصت‌های یادگیری مادام‌العمر

گردآوری و ترجمه:

غلامرضا یادگارزاده

عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی

انتشارات آوای نور

تهران - ۱۴۰۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سرشناسه	:	یادگارزاده، غلامرضا، ۱۳۵۱ - ، گردآورنده، مترجم
عنوان و نام پدیدآور	:	برنامه درسی آموزش بزرگسالان طراحی فرصت‌های یادگیری مادام‌العمر/ گردآوری و ترجمه غلامرضا یادگارزاده.
وضعیت ویراست	:	ویراست ۲.
مشخصات نشر	:	تهران : آوای نور، ۱۴۰۱.
مشخصات ظاهری	:	۲۸۸ ص.
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۳۰۹-۹۰۸-۱
وضعیت فهرست نویسی	:	فبها
یادداشت	:	کتابنامه: ص. ۱۴۹ - ۱۵۸.
موضوع	:	آموزش بزرگسالان -- برنامه‌های درسی
رده بندی کنگره	:	Adult education-- Curricula LC۵۳۱۵
رده بندی دیویی	:	۳۷۴/۰۰۷۱۱
شماره	:	۸۹۶۹۷۹

برنامه درسی آموزش بزرگسالان

طراحی فرصت‌های یادگیری مادام‌العمر

گردآوری و ترجمه: غلامرضا یادگارزاده

ناشر: آوای نور

چاپ: دوم ۱۴۰۱- ویرایش دوم

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۰۹-۹۰۸-۱

تهران، میدان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، خیابان شهید وحید نظری،

پلاک ۹۹، طبقه دوم تلفن: ۶ و ۶۶۹۶۷۳۵۵ / نمابر: ۶۶۴۸۰۸۸۲

قیمت ۱۴۰۰۰۰ تومان

همه حقوق برای مترجم محفوظ است.

فهرست مطالب

مقدمه مترجم.....	۵
گفتار اول: مفهوم‌شناسی برنامه درسی	۱۳
بخش اول: مسائل مربوط به تعریف.....	۱۹
بخش دوم: مسائل دیدگاهی.....	۵۱
بخش سوم: مسائل حرفه‌ای.....	۸۱
گفتار دوم: آندراگوژی	۱۵۹
گفتار سوم: یادگیری اثربخش بزرگسالان: رهنمودهایی برای آموزش بزرگسالان	۱۶۵
گفتار چهارم: برنامه درسی آموزش بزرگسالان	۲۱۷
گفتار پنجم: تدوین برنامه درسی یک مدل در حال تکامل برای سواد بزرگسالان و آموزش حساب	۲۲۷
بخش اول: مفاهیم کلیدی.....	۲۲۹
بخش دوم: مدل در حال تکوین تدوین برنامه درسی در سوادآموزی بزرگسالان و آموزش حساب.....	۲۳۵
بخش سوم: مضامین کلیدی.....	۲۳۷
بخش چهارم: یادگیرنده.....	۲۳۹
بخش پنجم: فرایند برنامه‌ریزی درسی.....	۲۴۱
پیوست اول: برنامه‌ریزی درسی در عمل	۲۶۹
پیوست دوم: استفاده از عکاسی	۲۷۹
پیوست سوم: سواد، کار با اعداد و حساب و توسعه جامعه	۲۸۳

مقدمه مترجم

کتاب حاضر از پنج گفتار مجزا تشکیل شده است. اولین گفتار به مفهوم برنامه درسی می‌پردازد؛ این گفتار مقاله‌ای نسبتاً طولانی تألیف فیلیپ جکسون است که برنامه درسی را از سه منظر مسائل مربوط به تعریف، مسائل مربوط به دیدگاه‌ها در خصوص برنامه درسی و مسائل حرفه‌ای مورد بررسی و تحلیل قرار داده است. دومین گفتار در خصوص مفهوم "آندراگوژی" است که از دایره‌المعارف برنامه درسی (۲۰۱۰) انتخاب شده و به تحلیل این مفهوم پرداخته است. سومین گفتار گزارشی است که توسط مدرسه سلامت عمومی دانشگاه واشنگتن و با عنوان "یادگیری اثربخش بزرگسالان" و با هدف ارائه رهنمودهایی برای کسانی که درگیر آموزش بزرگسالان هستند تدوین و منتشر شده است و کلیاتی در مورد یادگیری بزرگسالان را مورد بحث قرار داده است. چهارمین گفتار مقاله‌ای است که در دایره‌المعارف برنامه درسی (۲۰۱۰) و با عنوان "برنامه درسی در آموزش بزرگسالان" منتشر شده است و تحلیلی بر ارتباط برنامه درسی با آموزش بزرگسالان است. پنجمین گفتار تحت عنوان "تدوین برنامه درسی: یک مدل در حال تکامل برای سوادآموزی بزرگسالان و آموزش اعداد" توسط آژانس ملی سواد بزرگسالان^۱ ایرلند منتشر شده است. این راهنما به تشریح یک مدل در حال تکامل برای برنامه‌ریزی درسی در آموزش بزرگسالان می‌پردازد. مدل ارائه شده به تشریح فرایند

---

^۱ . The National Adult Literacy Agency (NALA)

طراحی و تدوین یک برنامه درسی برای بزرگسالان به صورت گام به گام می‌پردازد.

هدف از برگردان به زبان فارسی و کنار هم قرار دادن این پنج گفتار فراهم کردن منبعی اولیه برای دانشجویانی است که درس برنامه‌ریزی درسی در آموزش بزرگسالان را در دوره کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی درسی انتخاب می‌کنند. هرچند فرایند طراحی و تدوین برنامه‌های درسی بزرگسالان تفاوت خیلی زیادی با بحث‌های برنامه‌ریزی در حالت کلی ندارد اما مرور مستندات پژوهشی و تجربه مترجم در تدریس درس فوق بر این امر صحنه می‌گذارد که در طراحی و تدوین برنامه‌های درسی برای بزرگسالان علاوه بر تسلط دانشجویان به کلیات برنامه‌ریزی درسی، ضروری است که با مفهوم برنامه درسی، اصول و قواعد آموزش بزرگسالان، فرایند تدوین برنامه‌های درسی خاص این افراد و نمونه برنامه‌های تدوین شده آشنایی داشته باشند. با توجه به نبود منبعی که این نیاز را رفع کند مترجم اقدام به برگردان این پنج سند علمی (۳ مقاله و ۲ گزارش تخصصی) به عنوان منبع مقدماتی برای درس برنامه‌ریزی درسی در آموزش بزرگسالان کرد که بتواند در کنار کتاب‌ها^۱ و مقالات مربوط با آموزش بزرگسالان نیازهای آنها را مرتفع سازد.

---

^۱. برای مطالعه در خصوص آموزش بزرگسالان می‌توانید به منابع زیر مراجعه کنید.

- صباغیان، زهرا؛ اکبری، سهیلا (۱۳۸۵). **مبانی آموزش بزرگسالان**. تهران: انتشارات سمت.
- نولز، مالکوم و همکاران (۱۳۹۵). **آموزش و یادگیری بزرگسالان**. ترجمه سعید غیائی، تهران: نشر ویرایش.
- جارویس، پیتر (۱۳۹۷). **آموزش بزرگسالان و آموزش مداوم**. ترجمه غلامعلی سرمد، تهران: انتشارات سمت.

همانطور که مفهوم بزرگسال، فراگیر و گسترده است سازه^۱ آموزش بزرگسالان نیز هم از نظر تعریف و هم از نظر دامنه شمول وسیع است. همانطور که صباغیان و اکبری (۱۳۸۵) می‌گویند مفهوم بزرگسالی و سن غیر دقیق است و کاربرد این واژه روز به روز پیچیده‌تر می‌شود (ص ۶). در دنیای پیچیده کنونی که جوامع با فناوری‌های متعدد، سبک‌های متنوع زندگی، ماشین‌ها، معماری‌های پیچیده شهری، حمل و نقل مبتنی بر فناوری و دهها و حتی صدها ابزار و ابزارک محاصره شده‌اند آموزش جزء نیازهای اصلی و به تعبیری مهم‌ترین ضرورت زندگی محسوب می‌شود. بزرگسالان (پس از ۱۵ سالگی (صباغیان و اکبری، ۱۳۸۵) تا زمان مرگ) پس از ترک مدرسه و دانشگاه در هر جایگاهی قرار داشته باشند نیازمند آموزش هستند. این آموزش طیفی از سوادآموزی تا آموزش‌های مرتبط با شغل، مرتبط با زندگی و حتی آموزش عالی را دربر می‌گیرد. این دامنه وسیع را می‌توان در قالب سوادآموزی تابعی، آموزش‌های سازمانی و شغلی و آموزش عالی مورد بررسی قرار داد.

در مورد سواد دیدگاهها بسیار متعدد و متنوع است و ما امروزه انواع سواد (سواد فناوری، سواد اطلاعاتی، سواد اجتماعی، سواد فرهنگی و ...) را در متون علمی مشاهده می‌کنیم. یونسکو در گزارشی تحت عنوان "کثرت سواد و پیامدهای آن برای سیاست‌ها و برنامه‌ها" در سال ۲۰۰۴ سیر تحول تعریف سواد را مورد بررسی قرار داده است. در این گزارش آمده است:

یونسکو تعاریفی از سواد را عمدتاً برای استفاده در ارزشیابی‌های بین‌المللی و کمک به کشورها در ارائه تعاریف خاص خودشان ارائه کرده است. اولین

---

^۱ . Construct

تعریف مورد توافق بین‌المللی، تعریفی است که هنوز هم اغلب مورد استناد است، و از توصیه یونسکو در سال ۱۹۵۸ در مورد استانداردسازی بین‌المللی آمارهای آموزشی ناشی شده است. در این تعریف آمده است که "یک فرد باسواد کسی است که بتواند با درک، یک جمله ساده و کوتاه در مورد زندگی روزمره خود بخواند و بنویسد". یکی دیگر از تعاریف مورد انتقاد که از سال ۱۹۷۰ اغلب مورد استفاده است تصریح می‌کند: "یک فرد با سواد کسی است که برای عملکرد مؤثر در گروه و اجتماع خود می‌تواند در تمام فعالیت‌هایی که مستلزم داشتن سواد است مشارکت کرده و همچنین قادر باشد از خواندن، نوشتن و حساب برای پیشرفت خود و جامعه استفاده کند". تعریف سواد به عنوان شاخصی برای استفاده در سنجش آموزش برای همه (ارائه شده در سال ۲۰۰۰) به شرح زیر است: "سواد توانایی خواندن و نوشتن با درک یک عبارت ساده مربوط به زندگی روزمره است. این شامل پیوستاری از مهارت‌های خواندن و نوشتن است و اغلب شامل مهارت‌های اساسی ریاضی (شمارش) نیز می‌شود. " بسیاری از کشورها به منظور تعیین میزان سواد جمعیت خود، این تعریف را به شیوه‌های مختلف به کار برده‌اند. با این حال، حتی این تعریف آنقدر وسیع نیست که بتواند پیچیدگی و تنوع سواد را کامل به تصویر بکشد (ص ۱۲). در ادامه این گزارش به تعریف جامع‌تری اشاره شده است: "سواد توانایی شناسایی، درک، تفسیر، خلق، برقراری ارتباط و استفاده از حساب و عدد با استفاده از مواد چاپی و مکتوب مرتبط با زمینه‌های مختلف است. سواد شامل یادگیری مداوم است تا افراد را قادر سازد تا به اهداف خود دست یابند، دانش و توانایی خود را توسعه دهند و به طور کامل در اجتماع و جامعه خود مشارکت کنند". این تعریف پیشنهادی تلاش می‌کند تا چندین بعد مختلف سواد را در بر گیرد (ص ۱۳).

هرچند سواد موضوعی وابسته به فرهنگ و شرایط زندگی افراد است اما هجوم فناوری و پیچیده شدن محیط زندگی فردی و اجتماعی افراد، آموزش بزرگسالان (چه سوادآموزی و چه سایر آموزش‌ها) را در کانون توجه متخصصان تعلیم و تربیت قرار داده است. همانطور که راینلی^۱ و دایرنزو^۲ (۲۰۰۸) می‌گویند الکترونیکی شدن زندگی همه افراد را در هر جامعه‌ای نیازمند آموزش کرده است و نظام‌های سیاسی در هر کشور و منطقه‌ای را وادار به تغییر خط‌مشی‌های آموزشی کرده است.

موضوع سواد و آموزش پس از مدرسه را در حوزه تعلیم و تربیت، آموزش بزرگسالان می‌گویند که دارای سابقه‌ای به قدمت نهاد آموزش است. این حوزه مطالعاتی در ۵۰ سال گذشته به رشد خود ادامه داده و به یک رشته دانشگاهی شناخته شده تبدیل شده است که حوزه‌های مختلف موضوعی را در بر می‌گیرد. آموزش بزرگسالان و روش‌های آن در طراحی و ارائه آموزش مورد توجه مربیان، متخصصان، محققان و دانشمندان تعلیم و تربیت است. آموزش بزرگسالان یک پدیده جهانی است و در بستر برنامه‌های مختلف دانشگاهی و غیر دانشگاهی، سازمانی، مردم‌نهاد و بصورت آنلاین، حضوری و ترکیبی ارائه می‌شود. اصطلاح آموزش بزرگسالان به آموزش و یادگیری فراتر از آموزش متوسطه اشاره دارد که علاوه بر آموزش عالی سایر آموزش‌هایی که برای افراد پس از خارج شدن از مدرسه را در بر می‌گیرد (اوکوجای^۳ و بولدر^۴، ۲۰۲۰).

---

^۱ . Marinelli, A. G

^۲ . Di Renzo, M. R

^۳ . Okojie, M

^۴ . Boulder, T

مانند هر آموزشی، برنامه‌های درسی^۱ هستند که فرایند یادگیری را شکل می‌دهند و این موضوع در آموزش بزرگسالان نیز صدق می‌کند. هرچند در مورد کاربرد مفهوم "برنامه درسی" در آموزش بزرگسالان اختلاف نظر وجود دارد اما آنچه برای یادگیری تمهید می‌شود را می‌توان "برنامه"^۲ (به تعبیر نولز، ۲۰۱۴) و یا برنامه درسی و فرایند تدوین آن را برنامه‌ریزی^۳ و یا برنامه‌ریزی درسی نامید. آنچه عملاً در فرایند آموزش رخ می‌دهد آن چیزی است که در قالب برنامه‌ها و سرفصل‌ها طراحی و تدوین می‌شود. در آموزش بزرگسالان معمولاً سیاست‌ها و خط‌مشی‌ها در سطوح مختلف ناحیه‌ای ملی و محلی تنظیم می‌شود و این طیف وسیعی از انواع آموزش‌های سوادآموزی، توسعه حرفه‌ای، دانش‌افزایی و آموزش‌های تخصصی عالی را به وجود می‌آورد که هر کدام اهداف، برنامه‌های درسی و سرفصل‌های خاص خود را دارند. کلایر^۴ (۲۰۱۵) می‌گوید در یک برنامه درسی و یا حتی درس در آموزش بزرگسالان چهار عنصر مهم شامل هدف، مربی، بافت (زمینه) و یادگیرنده وجود دارد که برنامه‌ریزان در فرایند طراحی و تدوین برنامه‌ها باید مورد توجه قرار دهند. در دو گفتار این کتاب کلیات یادگیری بزرگسالان و فرایند تدوین برنامه‌ها با پوشش چهار عنصر فوق‌الذکر پوشش داده است.

---

^۱ . Curriculum

^۲ . Program

^۳ . Planning

^۴ . Clair, R. S

مروری بر منابع و مستندات پژوهشی زبان فارسی نشان می‌دهد در موضوع‌های آموزش بزرگسالان^۱، سواد^۲، آموزش‌های مبتنی بر افزایش دانش و مهارت، مفهوم‌شناسی (آندراگوژی^۳ و هیوتاگوژی^۴) و آموزش عالی پژوهش‌های قابل توجهی صورت گرفته اما همچنان در بحث برنامه‌ریزی (چه در بعد خرد و چه در بعد کلان) زمینه‌های انجام مطالعه و پژوهش همچنان وجود دارد. امیدوارم این کتاب مقدمه نگارش و یا ترجمه منابع بیشتری در خصوص سرفصل‌های مرتبط با آموزش بزرگسالان را فراهم کند.

غلامرضا یادگارزاده

تابستان ۱۴۰۱

-
۱. رضانی و همکاران (۱۳۹۷). چالش‌های آموزش بزرگسالان و راهکارهایی جهت بهبود: پژوهش زمینه‌ای. فصلنامه مطالعات راهبردی سیاستگذاری عمومی، دوره ۸، شماره ۲۹.
  ۲. دانای طوس، مریم و کیامنش، علیرضا (۱۳۸۸). رویکردهای زیربنای تعریف سواد: شواهدی از ..... فصلنامه نوآوری آموزشی، شماره ۳۱.
  ۳. محمدحسینی، نسرین و فردانش، هاشم (۱۳۹۵). تحلیل آندراگوژی و طراحی مدلی برای یادگیری بزرگسالان در محیط‌های مبتنی بر فناوری، فناوری برنامه درسی، دوره ۱، شماره ۱.
  ۴. درانی، کمال و باقریان‌فر، مصطفی (۱۳۹۲). هیوتاگوژی در آموزش بزرگسالان و آموزش و پرورش. همایش انجمن مطالعات برنامه درسی.

